

Yayın Geliş Tarihi: 02.02.2024
Yayına Kabul Tarihi: 04.04.2024
Online Yayın Tarihi: 15.09.2024
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1430262>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 26, Sayı: 3, Yıl: 2024, Sayfa: 1288-1315
E-ISSN: 1308-0911

Derleme Makalesi

TÜRKİYE'DE SEÇİM İTTİFAKLARI DÖNEMİ: 2018'DEN GÜNÜMÜZE BİR DEĞERLENDİRME

Gözde Müşerref GEZGÜÇ KAYA*

Öz!

2017 yılında yapılan referandumla Türkiye'de hükümet sistemi değişmiş ve "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi"ne geçilmiştir. Bu yeni sistemle birlikte Türk siyasal hayatının kurumsal yapısında da köklü değişimler yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Değişimin yansıdığı alanlardan biri de partiler ve seçimlerdir. Yeni hükümet sistemiyle beraber Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanabilmek için gerekli olan %50+1 hedefine tek bir adayın ulaşabilmesinin zorluğu partileri ve adayları "ittifak siyaseti"ne yöneltmiştir. 2018 seçimlerine biri Cumhuriyetçi Millet olmak üzere iki ittifak girmiştir. Bu ittifaklar arası ilişkiler 2019 yerel seçim sonuçları üzerinde de etkili olmuştur. 2023 seçimlerine bu ittifakların dışında 3 ittifak daha katılmıştır. Bugün için ittifaklar önemli siyasi aktörler olarak karşımızda durmaktadır. Bu çalışmada, Türk siyasal hayatında belli bir dönem, yani 2018 sonrası, seçim ittifakları konusuyla değerlendirilecektir. Araştırmanın temel amacı, yasal zemine oturması açısından yeni bir durum olan "ittifak siyaseti" konusunu etraflıca incelemektir. Konunun öncelikli olarak partiler arası ilişkileri ve ittifakı ilgilendirdiği düşünülse de neden ittifaklara ihtiyaç duyulduğu, seçimlerle ilgili mevzuat, seçmenler, temsil ve oy sistemi açısından da değerlendirilmesi gerekir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan literatür analizi ve niteliksel metin çözümlemesi yapılacaktır. İttifak siyaseti, partiler arası ittifak konusuyla ilgili çalışmalar taranırken Google Scholar, Dergipark, kütüphane veri tabanları, tezler ve bilim insanlarının tartışmalarını içeren internet kaynaklarından yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seçim İttifakları, Seçimler, Partiler, Hükümet Sistemi.

ELECTORAL ALLIANCES PERIOD IN TÜRKİYE: AN EVALUATION FROM 2018 TO THE PRESENT

Abstract

With the referendum held in 2017, the government system in Türkiye has been changed and the "Presidential Government System" has been adopted. Through this new

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Gezgüç Kaya, G.M. (2024). Türkiye'de seçim ittifakları dönemi: 2018'den günümüze bir değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26 (3), 1288-1315.

* Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0002-7227-2780, gozdegezgucc@mu.edu.tr

¹Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

system, fundamental changes have been experienced in the institutional structure of Turkish political life and continue to be experienced. One of the areas where change is reflected is parties and elections. With the new government system, the difficulty for a single candidate to reach the 50%+1 target required to win the elections led parties and candidates to "alliance politics". Two alliances, one of the Republic and the other of the Millet, entered the 2018 elections. These alliance relations also had an impact on the 2019 local election results. In addition to these alliances, 3 more alliances were added to the 2023 elections. Alliances are seen as important political actors today. This study aims to examine the issue of "alliance politics", which is a new situation for Türkiye. Although it is thought that the issue primarily concerns inter-party relations and alliances, it should also be evaluated in terms of why alliances are needed, legislation related to elections, voters, representation, and the voting system. In the study, a literature analysis, and qualitative analysis which is one of the qualitative research methods, will be used. While scanning the studies on alliance politics and cross-party alliance, Google Scholar, Dergipark, library databases, thesis, and internet resources including the discussions of scientists will be used.

Keywords: Electoral alliances, Elections, Parties, Government system.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra çok partili hayatın ilk seçimleri 1946 yılında gerçekleşmiştir. 1960 ve 1980 askeri darbelerinin antidemokratik kesintileri dışında, çok partili hayat ve seçimler siyasal hayatın temel iki belirleyicisidir. Hatta siyasal hayatın dönemleştirilmesi için siyasi partiler ve seçimler referans noktası olarak kullanılabilirler. Örneğin; 1946 seçimleri için çok partili hayatın başlangıç noktasını, 1960-1980 arasındaki dönem siyasal parti çeşitliliği açısından önemli bir dönemi, 1983 seçimleri sonrasında Anavatan Partisi’nin (ANAP) Türkiye’de neoliberal dönemin uygulayıcısı olması parti ve seçimlerle olan bağlantıyı göstermektedir.

Türk siyasetinde 21. yüzyılın ilk çeyreğine bakıldığında örneğin; anayasa ve hükümet sistemi değişiklikleri, seçimler, 15 Temmuz darbe girişimi gibi bazı başlıklar açılabilir. Bu çalışmada, Türkiye siyaseti, 2017 anayasa değişikliği sonrasında 2018 yılında uygulamaya geçen “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”nin beraberinde getirdiği “seçim ittifakları” özelinde değerlendirilecektir. 2018 yılından itibaren uygulamaya geçen “seçim ittifakları” Türkiye için yeni bir kurumsallaşma örneği göstermektedir. Türkiye’de seçimlerden sonra koalisyon kurulması rastlanan, bilinen hatta siyasi istikrarsızlıkla ün salmış bir durumdur. Seçimlerden önce hangi partilerin birbirleriyle seçim sonrası birlikte hareket edebileceği zaman zaman örtük bazen de aleni bir şekilde planlanabilmektedir. Ancak seçimlerden önce oluşturulan “seçim ittifakları”, Türkiye için yeni birleşme modeli olup 2018 sonrası kurumsal değişimin bir çıktısıdır. Aynı zamanda bu değişim, Türkiye’de ittifak siyaseti dönemini başlatmıştır. Bu dönemde siyaseti ittifakların şekillendirdiği görülmektedir.

Konunun hem yeni olması hem de güncelliğini korumasından dolayı, 2018 sonrası seçim ittifaklarıyla ilgili yapılan akademik çalışmalar her geçen gün

artmaktadır. Alan yazına bakıldığında bu konunun çeşitli yönlerinin araştırıldığı görülmektedir. Seçim ittifaklarının bir tercih mi yoksa zorunluluk mu olduğunu tartışan Savut (2020), cumhurbaşkanlığı seçimini kazanabilmek, seçim barajını aşabilmek, küçük partilerin varlıklarını devam ettirmesi için ittifakların zorunluluk taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca hem cumhurbaşkanının seçilebilmesi hem de yasama yürütme uyumunun sağlanabilmesi için seçimlerde ittifak yapılmasının zorunluluk olduğunu savunmaktadır (Savut, 2020: 44-46). Miş ve Duran (2018) dünyadan seçim ittifaklarına dair örnekler sunmuş ve Türkiye’deki ittifakları incelemiştir. Çalışmada Türkiye’deki seçim ittifaklarının avantaj ve dezavantajları, seçmen davranışına etkisi ve ittifakların Türkiye siyasetinin geleceğine yönelik olası etkileri tartışılmıştır. Oğuz (2019), seçim ittifaklarının demokratikleşmeye etkisini ele almaktadır. Bu bağlamda otoriter rejimlerden çıkışta etkili demokratik yöntem olarak seçim ittifaklarını Türkiye örneği ile açıklamaya çalışmaktadır. Oğuz’un (2019) çalışmasında Türkiye’de rekabetçi ya da seçimli otoriter rejim olduğu konusunda ön kabul bulunduğunu söylemek mümkündür. Dünyadan verdiği ittifakla girilen seçim örnekleri seçimli otoriter rejimlerden çıkışta ittifakların önemli mekanizmalar olduğunu göstermektedir. Türkiye’yi de bu anlamda 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri açısından değerlendirmiştir. Bu seçimlerde yasal bir ittifak yapılmamış, 2018 seçimlerinde kurulan ittifaklar partiler arası iş birliğine dönüşmüştür. 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde bu iş birliği, Millet İttifakı’nın büyükşehirlerde ortaya koyduğu sonuçlar açısından anlamlı bulunmuş ve bir sonraki seçim için muhalefete motivasyon sağlamıştır (Oğuz, 2019). Seçim ittifaklarını kurumsal yönden analiz eden Nişancı ve Doğan (2022), 2002’de AK Parti’nin iktidara gelmesiyle başlattıkları süreci, 2007 Cumhurbaşkanı seçim usulünün değişmesi ve 2017 Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle çerçevlendirmişlerdir. Seçim ittifaklarının oluşumunda siyasi partiler özelinde inceledikleri içsel dinamikler olarak siyasi partilerin organizasyonel yapısı, finansmanı, lider pozisyonu, Siyasi Partiler Kanunu gibi etkenleri ve parti sistemi, parti büyüklükleri, seçim sistemi gibi dışsal dinamikleri seçim ittifaklarının kurumsal yapısını anlamak için analiz etmişlerdir (Nişancı ve Doğan, 2022). Barın (2019), seçim ittifaklarını temsilde adalet ilkesiyle incelemiştir. Seçim ittifaklarının temsilde adalet açısından 1’i olumlu, 2’si olumsuz toplam 3 sonucu olduğunu ortaya koymuştur. İlk olarak bu sistemde küçük partilerin temsiliyet kabiliyetini artırması olumlu bir sonuçtur. İkincisi, ittifak oylarının milletvekili sayısına dönüştürülmesinde ittifak altında yer alıp az oy alan partilerin, ittifak altında yer almayıp daha fazla oy alan partiler karşısında ‘aşkın temsil’e neden olduğu gerekçesiyle temsilde adalet ilkesi açısından olumsuz bir durum olarak tespit edilmiştir. Üçüncüsü, ittifak artık oyları, seçmen iradesini doğru yansıtamaması ihtimalinden dolayı temsilde adalet ilkesine aykırılık oluşturmaktadır (Barın, 2019). Başka bir çalışmada 2015 ve 2018 seçimleri Mersin-Adana özelinde karşılaştırılıp partilerin oy oranları seçim ittifakları bağlamında değerlendirilmiştir. Bu illerde 2015 seçimlerine kıyasla 2018 seçimlerinde AK Parti, CHP ve MHP’nin oy kaybı yaşadığı ortaya konmuştur (Zariç, 2021). Bunların yanında alan araştırmasına yönelik bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Aksoy (2019), seçmenlerin Cumhur

İttifakı’na dair toplumsal algısını ve medyanın bu algı üzerindeki etkisini İstanbul, Ankara ve Malatya illerinde toplam 15 kişiyle yapılan derinlemesine mülakat ile belirlemeye çalışmıştır. Ancak Aksoy’un çalışmasının araştırmacının kendisinin de belirttiği üzere genelleme yapmaya olanak tanımadığı anlaşılmaktadır.

Halihazırda 5 yıldır devam eden “seçim ittifakları”, yasal olarak 2018 ve 2023 milletvekili ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ve yasal bir zemini olmamakla birlikte 2019 yerel seçimlerinde uygulanmıştır. Genel seçimlerde resmi olarak kurulan seçim ittifakları yerel seçimlerde yerini iş birliğine bırakmaktadır. 2024 yerel seçimlerine az bir süre kala bu seçimler için de ittifak ortaklarının iş birliği gündemdedir.

Bu makale, Türkiye’de seçim ittifaklarının yasal hale gelip uygulandığı 2018’den günümüze bütüncül bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın metodolojisi literatür analizi ve niteliksel metin çözümlemesine dayanmaktadır. Google Scholar, Dergipark, kütüphane veri tabanlarından ulaşılan makaleler, kitaplar, tezler ve bilim insanlarının tartışmalarını içeren internet kaynakları, konferans bildirimleri, gri belgeler ve resmi kurum sayfaları (YSK) bu makalede yararlanılacak kaynaklar arasındadır. Böylece seçim ittifaklarının yasal olarak pratik edildiği bu dönemin çok yönlü bir değerlendirmesi yapılacaktır. Çalışmanın bazı güçlükleri vardır. İlk olarak yasal seçim ittifaklarının Türkiye’de yeni bir durum olmasından kaynaklı literatürün dinamik bir süreçte olmasıdır. Diğer bir güçlük seçim ittifaklarını şekillendiren hukuki yapı çok yönlü yasal düzenlemeden etkilenmektedir. Son olarak da bu çalışmanın yapıldığı sırada Türkiye’nin 2024 yerel seçim gündeminde olmasıdır. Seçimlere yaklaşılacak bu süreçte ittifak ortaklıkları değişkenlik gösterebilir.

Makalede “seçim ittifakları”nı anlayabilmek için öncelikle ittifakın ne olduğu değerlendirilecektir. Çok partili hayata geçildikten sonra seçimlerle ilgili işbirliklerine, hatta daha çok alışkın olduğumuz koalisyonlara rastlansa da, yasal zemini olan seçim ittifakları yenidir. Dolayısıyla, makalede bir bölümde bu yeni duruma neden ihtiyaç duyulduğu açıklanacaktır. Bunu açıklarken tarihsel bir perspektiften yararlanılacaktır. Diğer bir bölüm ise, 2018’den itibaren seçimlere giren ittifakların hangileri olduğu üzerinedir. 2018 ve 2023’te temel olarak iki ittifakla karşılaşılacaktır. Ancak 2023’e gelindiğinde bu ittifakların sayısı artmıştır. Son olarak ve bu çalışmanın özgün kısmını oluşturan bölüm ise, ittifak siyasetinin sonuçlarıdır. Bu bölümü açıklayabilmek için 5 başlık oluşturulmuştur. Bunlar seçim sonuçları, seçim barajı, küçük partiler açısından değerlendirme, seçmene etkisi ve temsildir. Bu başlıkların seçim ittifaklarının etkisini anlayabilmek için bütüncül bir değerlendirme sunduğu düşünülmektedir. Çalışmanın seçim ittifaklarının sonuçlarına dair toparlayıcı bir analiz sunması, bu çalışmayı diğer araştırmalardan farklı kılan bir özellik olup alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir.

İTTİFAK NEDİR?

Partilerin iş birliği yaparak seçim döngüsünü (seçim öncesi-seçim sırası-seçim sonrası) tamamlamaları farklı kavramlarla ifade edilmektedir. Seçim ittifakı, koalisyon, birleşme gibi kavramlar iş birliği altında değerlendirilebilir. Genel anlamda seçim ittifakı, partilerin seçime girmeden önce iş birliği yaparak seçimlerde ve seçim sonrasında beraber hareket etmelerini ifade etmektedir.

Partilerin iş birliğini içeren bu tarz seçim stratejileri, ilk olarak Maurice Duverger tarafından analiz edilmiştir. “seçim, parlamento ve hükümet” ittifakları olarak üçe ayırdığı tasnifinde birincisi aday, ikincisi milletvekili ve üçüncüsü de bakan düzeyinde gerçekleşmektedir. Bu üç farklı ittifak türü bir arada yapılabileceği gibi ayrı ayrı kombinasyonlarla da gerçekleşebilmektedir (Duverger, 1993, s. 425).

Duverger'nin bu sınıflandırmasında seçim ittifakları, seçimlerde avantaj sağlamak için aday düzeyinde gerçekleştirilen partiler arası iş birliğini ifade eder. Bu iş birliği, seçim sonucunda avantaj sağlamak isteyen küçük partiler arasında gerçekleştirilebileceği gibi kimi zaman da sahip olduğu temsil imkanını daha da artırmak, daha fazla sandalyeye sahip olmak için de yapılabilir. Bu durumda partiler, ortak aday gösterme, ortak aday listeleri oluşturma ya da farklı bölgelerdeki adaylarını ittifaka girdiği parti lehine geri çekme gibi stratejilerle hareket edebilirler. Sınıflandırmadaki ikinci iş birliği parlamento düzeyinde gerçekleştirilendir. Bu iş birliğinde partiler hükümetin ya lehine ya da aleyhine birleşebilirler. Üçüncü ve son olarak hükümet ittifakları ise; iktidarı kullanmak üzere bakan düzeyinde yapılan parti ittifaklarıdır (Duverger, 1993, ss. 426-428).

Seçim ittifaklarının farklı türleri bulunduğu Duverger'nin sınıflandırmasında görülmektedir. Bu ittifak türlerinin günümüzde daha da çeşitlendiğini söylemek mümkündür. İttifakın seçim döngüsünün hangi evresinde oluşturulduğu ittifakı tanımlama açısından önemlidir. İttifaklar seçim öncesinde kurulup seçimlere girilebileceği gibi, partiler seçimden sonra da ittifak kuracaklarını deklare edebilirler. Bazen de önceki durumun aksine, seçimi kazansalar da hangi partiyle ittifaka ya da koalisyona katılmayacaklarını belirtebilirler. Son olarak seçim öncesinde partiler arasında planlanmayan bir ittifak seçim sonrasında ortaya çıkabilir.

Golder, seçim ittifakını (pre-electoral coalition) seçim öncesi süreçte birden çok partinin iktidara birlikte aday olması ve bu süreçte seçim stratejilerini de beraber koordine etmeleri şeklinde açıklamıştır (2006, s.195). Seçim ittifakı oluşturma teorisini partinin kazanımları doğrultusunda formüle eden Golder, bu konuda iki durumdan bahseder. Birinci durum, x partisinin kendi başına seçime girdiğinde parlamentonun yarısından fazlasını kazanarak tek başına iktidar olma ihtimalinin yüksek olduğu senaryodur. Bu durumda x parti tek başına iktidar olmanın avantajlarını yaşar. Kendi politikasını ve ideallerini uygular. Ancak x partisinin tek başına iktidar olma ihtimalinin zayıflığı, onu hükümeti kurabilecek koalisyon ortaklarıyla iş birliği geliştirmeye yöneltir. Bu durumda tabii ki x partisinin tek

başına iktidar olma durumunda elde edeceği avantajlar kaybolacaktır. İkinci durum ise, x partisinin seçim ittifakı ile seçimlere girmeye karar vermesidir. Bu durumda x partisinin yapmış olduğu ittifak seçimi kazanırsa, x partisi ortaklarına bazı imtiyazlar tanınması gerekecektir. Yani tek başına iktidar olduğunda elde edeceği avantajları paylaşacaktır. Burada önemli nokta imtiyazlar için seçimden önce mi, yoksa sonra mı verileceğidir. Seçimden önce verildiğinde, seçim sonrası oluşan tabloya göre, verilen imtiyazların boyutu büyük kalabilir. Bu durumda da parti lideri suçlanacaktır. Seçimden sonra verilmesi durumunda daha rasyonel imtiyazlar tercih edilebilir. Ancak imtiyazlar genellikle seçim öncesi verilmektedir (2006, ss. 196-197). Kısacası, seçim ittifakı oluşturmak bir takım algoritmaya sahiptir.

Seçim ittifakı oluşturma ya da iş birliği yapma stratejileri her zaman aynı değildir. Demirkol ve Çoban Balcı’nın (2021) aktardığı gibi, bazen partiler seçimleri kazandıkları takdirde koalisyon kuracaklarını bildirebilirler (pre-electoral pact). Daha çok hangi partiyle ortaklık gerçekleştirileceğini açıklamamanın aksine, bazı durumlarda hangi partiyle ittifak yapılmayacağı da açıklanabilir (antipact). Başka bir durum da, arada resmi iş birliği olmaksızın bir partinin başka bir parti için oy istemesidir (stand-down agreement) (Carroll & Cox, 2007; Debus, 2009; Golder, 2006’dan akt. Demirkol & Çoban Balcı, 2021, s. 353).

Yukarıda bahsedilen durumların hepsini Türkiye’de 1995 seçimleri sürecinde görmek mümkündür. Seçim öncesinde ANAP ve Demokratik Sol Parti (DSP) liderleri seçimlerden sonra koalisyon kurabileceklerini açıklamışlardır. ANAP ve Doğru Yol Partisi (DYP), Refah Partisi (RP) ile koalisyon yapmak istemediklerini beyan etmişlerdir. Yine seçimden önce Devrimci Sosyalist İşçi Partisi (DSİP) seçime katılmayacağını açıklamış ve seçmenlerine Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) lehine oy vermelerini söylemiştir (Duran, 2012, s. 66; AA, 2021; Sol Haber, 2011’den akt. Demirkol & Çoban Balcı, 2021, ss. 353-354).

TÜRKİYE’DE NEDEN İTTİFAKA İHTİYAÇ DUYULDU?

Bu soruya cevap verebilmek için, ittifak siyasetini Türk siyasal hayatı içerisinde tarihsel bir okumayla siyasi ve sosyal yapısını yöneten ve yönetilen veya güç/iktidar ilişkileri çerçevesinde kırılma noktalarıyla değerlendirmek gerekir. Böyle bir arka plan hem 2018 sonrası ittifak siyasetini hem de öncesini anlamada bir çerçeve sağlayacaktır. Bu başlığın sorusunu cevaplamak için Türkiye’nin tarihsel panoramasından sonra, siyaset bilimi çerçevesinde kavramsal olarak ittifak oluşumunu anlamaya yardımcı konulara odaklanılacaktır.

Türkiye’de İttifak Siyasetinin Kısa Tarihsel Değerlendirmesi

Modernleşme hamlelerinin geçerli olduğu 1923-1950 arası, dönüştürücü tarz siyasetin etkili olduğu bir dönemdir. Dönemin iktidar partisi CHP, ulusun inşası ve yeni devletin kurucu anlayışının benimsetilebilmesi için bürokrasiyle hareket eden onunla özdeş olan bir siyaset anlayışını takip etmiştir. Çok partili hayatın ilk iktidar değişiminin yaşandığı 1950 yılında seçimlerini kazanan DP ile birlikte 27 yıllık

siyaset anlayışı yerini topluma dayandıran bir zemine bırakmıştır. Ancak DP'nin bu siyaset anlayışı devletin kurucu siyasetinden ayrıldığı için ve dönemin uluslararası konjonktürüyle de ilişkili olarak 1960 yılında bir askeri darbeye karşılaşmıştır. 1960 darbesinden sonraki siyaset anlayışı önceki süreçten çok başka bir rotaya girmiştir. Dünyadaki siyasal, toplumsal ve ekonomik gelişmeler iç siyaseti etkilemiş ve yeni siyaset anlayışı toplumsal alanı daha da kapsayacak şekilde oluşmasını beraberinde getirmiştir. 1960-1980 arası dönemi bu açıdan yorumlamak gerekirse, belirginleşen sınıflar, ideolojik kutuplar parti siyasetinin gelişmesinde etkili olmuştur. Nitekim bu dönemde hem ideolojik olarak hem de sayıca siyasal partilerde artış yaşanmıştır. Bu dönemin öne çıkan bir diğer özelliği de koalisyonların kurulmasıdır. Aslında bu açıdan ittifak siyasetinin başladığı bir dönem olarak yorumlamak mümkündür. “Siyasal alanda ortaya çıkan yeni koşullar, partileşmeyi ve ideolojik farklılaşmayı artırdığı gibi, partileri de devletin temel anlayışına mesafe koymaya zorlamış, hatta devletin kurucu partisi CHP’de yeni koşullara adapte olacak şekilde hareket etmek durumunda kalmıştır.” (Durgun, 2021, s. 505). 1980 sonrası döneme bakıldığında, askeri darbeye neoliberalizmin siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda kurumsal yapısı tesis edilmiştir. Askeri darbenin bildirisinde o günün koşullarının oluşmasından siyasal partiler sorumlu tutulmuştur. Anayasal kuruluşlarla birlikte “...siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumları ile devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamışlar ve lüzumlu tedbirleri almamışlardır. Böylece yıkıcı ve bölücü mihraklar faaliyetlerini alabildiğine artırmışlar ve vatandaşların can ve mal güvenliği tehlikeye düşürülmüştür...”¹ Askeri darbeye birlikte darbe öncesi faaliyet gösteren partiler yasaklanmıştır. 1983’te sivil siyasete dönüş için partilere tekrar ihtiyaç duyulmuştur. Çözüm ise partilerin yeni isimlerle kurulması olmuştur. Kurulacak partilerin Milli Güvenlik Konseyinin onayını alması gerekmiştir. 1983’lerinden önce 17 tane parti kurulma girişimi olmuş; fakat askeri yönetimden bu partilerin sadece 3’ü seçimlere girebilmek için onay alabilmiştir. Seçim askeri yönetim için şaşırtıcı bir şekilde sonuçlanmıştır. Beklenenin aksine seçimleri MDP değil, Turgut Özal liderliğindeki ANAP kazanmıştır. 4 eğilimi (muhafazakar, liberal, milliyetçi ve sosyal demokrat) parti ideolojisi olarak benimseyen Özal, dönemin “catch all”² partilerini örnek almıştır. 1980 sonrası Türkiye’de siyaset anlayışının muhafazakar ve milliyetçi bir rotaya girmesi; siyaset ve bürokraside “kenar” değerlere sahip yeni grupların yoğunluk kazanması; ayrıca ekonomide liberalleşme ve serbest piyasa ilkesi toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik olarak önceki dönemlerden farklı bir tablo ortaya çıkarmıştır. Kurtbaş, bu dönemin özelliklerini yansıtan sınıfı “Yeni elitler” veya “yeni Türk insanı” olarak tanımlamaktadır. ANAP 1991 yılına kadar bu yeni dönemi ve yeni sınıfı tek başına temsil etmiştir. Bu tarihten itibaren Türkiye’de 2002’ye kadar sürecek koalisyonlar dönemi başlamıştır. 1990’lı

¹Resmî Gazete, 12 Eylül 1980, Sayı: 17103, s. 2.
https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17103_1.pdf

²Siyasal parti tipolojisinde, Otto Kirchheimer’in kavramsallaştırmış olduğu parti tipidir. ‘Herkesi kucaklayan parti’, ‘hepsini yakala’ anlamında değerlendirilmektedir. Bu tip partiler mümkün olduğunca geniş bir seçmen kitlesine sahip olmayı hedeflerler.

yıllar İslamcılığın güç kazandığı dönem olmuştur. Dini referansları olan Refah Partisi’nin yükselişi bu döneme denk düşmektedir. Öncelikle yerel seçimlerde elde ettikleri başarıyla belediyeçilik deneyimlerini gösterebilmeleri tabanlarını genişletmiştir. 2000’li yılların siyaset anlayışı ise 2002 yılında iktidara gelen AK Parti 20 yılı aşan tek başına iktidarıyla değerlendirilebilir. Kurtbaş AK Parti’nin ANAP gibi “catch all” parti olarak kabul gördüğünü ifade eder (Kurtbaş, 2017, ss. 197-198). Tarihsel bagajda 2000’li yıllara ulaşan toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimler AK Parti iktidarı altında geçen dönemde çoklu toplumsal tabana hitabeden bir siyaset anlayışına dönüştürülmüştür.

Bugünü anlamada Karakoç “total siyaset” kavramını bir model olarak önermektedir. “... Türkiye’de siyasal alan kültürel kimlik temelli ve çoklu sosyal grupların ve bu grupların uzantısı – temsilcisi olan siyasi oluşumların mücadelesi etrafında başka bir ifadeyle çoklu iktidar ilişkileri etrafında biçimlenen bir formasyona evrilmiştir. Dolayısıyla Türkiye siyaset yapısının yaslandığı düalist iktidar yapısı yerini çoklu iktidar yapısına bırakmıştır.” (Karakoç, 2020, s. 247). Karakoç’un bu tespiti 2018 sonrası seçim ittifaklarını anlamayı da kolaylaştırmaktadır. 2017 Anayasa Değişikliği Referandumuyla ile siyasal sistem doğrudan toplum tarafından belirlenen Cumhurbaşkanı ve Meclisi merkeze almış, bürokrasiyi ise kenarda konumlandırmıştır. Artık sosyal grupların iktidarı belirleme ve etkileme kapasitesi genişlemiştir. Dolayısıyla sosyal grupların temsilcisi olan partiler, iktidar alanına hakim olmak için diğer sosyal gruplarla birlikte hareket etmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Artık bugünkü siyaset anlayışından partilerin iktidar olabilmeye kapasitesini bu sosyal gruplar ve temsilcileriyle kuracakları ittifaklar belirlemektedir (Karakoç, 2020, s. 248).

Türkiye’de İttifak Siyasetini Anlamak İçin Kavramsal Çerçeve

Partiler seçimlere girmeden önce neden ittifak yapar sorusunun farklı cevapları bulunmaktadır. Burada partilerin ittifak yapmalarında esas motivasyon iktidara gelme isteğidir. Temel olarak iktidar partisi iktidarını korumayı ve tekrar iktidar olmayı, muhalefet de iktidara gelmeyi ister. Bunun için de en önemli kriter mümkün olduğunca çok oy alabilmektir. Ancak seçime giren her partinin iktidar olma ya da iktidarın bir parçası olma durumu yoktur. Bunun nedenleri, partinin kendi performansıyla ilgili olabileceği gibi, çok sayıda partinin bulunmasından ve seçim sistemindeki sorunlardan da kaynaklanabilir. Bazı partiler seçim sonrası süreçte elde edebilecekleri kazanımları artıracakları ve kurum olarak kendi yeteneklerini ortaya koyabilecekleri iş birliklerini değerlendirmek isteyebilirler. Dolayısıyla partilerin seçim sonrası elde edilebilecek avantajlar, tek başlarına hareket ettiklerinde beklenen faydadan daha fazlasını sağlayacaksa seçim öncesi ittifaka yönelebilirler.

Golder, 1946-1998 yılları arasında gelişmiş 22 ülkenin seçimlerini, seçim öncesi kurulan ittifaklar bağlamında değerlendirmiştir. Bu çalışmada, çok sayıda partinin varlığının ve seçim sistemindeki orantısızlığın seçim öncesi partiler arası koalisyonlara rastlanma durumunu artırdığı tespit edilmiştir (Golder, 2005, s. 659). Golder’in ulaştığı bu bulgular, Türkiye’de 2018 genel ve cumhurbaşkanlığı seçimleri

öncesi oluşan ittifak siyasetiyle de uyumlu görünmektedir. Cumhuriyet İttifakı; AK Parti, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Büyük Birlik Partisi (BBP) olmak üzere 3 partiden, Millet İttifakı'ı da; CHP, İYİ Parti, Saadet Partisi (SAADET) ve Demokrat Parti (DP) olmak üzere 4 partiden oluşmuştur. 2 ittifak altında seçime giren toplam parti sayısı 7'dir. Bunların dışında Halkların Demokratik Partisi (HDP), Hür Dava Partisi (HÜDA PAR) ve Vatan Partisi de seçime müstakil olarak girmiştir. BBP, AK Parti listelerinden, DP ise İYİ Parti listelerinden seçime girmiştir. Toplamda 8 parti seçimlere katılmıştır. İttifak halinde seçimlere giren partiler için önemli bir avantaj %10'luk ülke barajından muaf olmalarıdır. İttifaksız seçime girilseydi İYİ Parti, SAADET, HÜDA PAR ve Vatan Partisi barajı aşamayacakken ittifak altında olmalarının avantajıyla sandalye kazanabilmişlerdir.

Türkiye'de 2018 seçimleri öncesinde partileri ittifaka yönelten asıl faktör, 16 Nisan 2017 referandumuyla kabul edilen "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" olmuştur. 2018 yılında uygulanmaya başlanan cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle özellikle yürütme alanında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Parlamenter sistemdeki iki başlı yürütme yapısı, cumhurbaşkanlığı makamında birleşerek tek bir sorumlunun bulunduğu organ haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, yürütmenin tek sorumlusu olan cumhurbaşkanının seçilme koşulları da değişmiştir. Önceki hükümet sisteminde iktidar olma biçimi, yeni sistemde yerini %50+1 kuralına bırakmıştır (Durgun, 2021, s. 501). Bu durum siyasette ittifaklara olan ihtiyacı tetiklemiştir. Partiler seçimlere müstakil hareket etmektense işbirliği yaparak girmenin avantajını kavramışlardır. Öncelikle, cumhurbaşkanlığı seçimi için elzem olan ittifak aslında milletvekili genel seçimlerinde de Meclis çoğunluğunun elde edilmesinde büyük fayda sağlamıştır. Kısacası, yeni hükümet sistemiyle ittifaklar, yasama ve yürütme organında çoğunluğu elde etmek ve iktidar olmak için politika aracına dönüşmüştür (Tosun, 2021).

Seçim ittifaklarının oluşumuyla ilişkilendirilen bir diğer konu da parti sistemleridir. Yukarıdaki açıklamalarda sistemde çok partinin bulunmasının ittifak oluşturmada etkili bir durum olduğundan bahsedilmişti. Çok partili yapının dışında hakim parti sistemlerinin de muhalefet partilerini ittifak yapmaya yönelttiği belirtilmektedir. Bogaards (2014), Afrika ülkeleri üzerinden hakim parti sisteminin farklı alt türlerini de tanımlayarak seçim ittifakları ile ilişkisini değerlendirmiştir. Uzun süredir iktidarı tek başına elinde bulunduran partiye karşı siyasal sistemdeki diğer partiler ittifak kurarak seçimlere girebilir. Muhalefet partileri, kendi aralarında rekabet edecekleri bir nedenleri yoksa hakim partinin konumunu zayıflatmak için ittifak oluşturma yönünde harekete geçebilir (Bogaards, 2014, s. 37). Türkiye'de de artık hakim parti sistemi tartışmaları mevcuttur. Muhalefetin bir araya gelip Millet İttifakı'nı oluşturmasında AK Parti'nin hakim parti konumu önemli bir etkidir. Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken konu, yapılan ilk ittifakın hakim parti olarak değerlendirilen AK Parti ile MHP arasında gerçekleşmesidir. Muhalefetin ittifak kurması ise sonradan gerçekleşmiştir.

Türkiye’deki durumda yukarıdaki paragrafın aksine, ittifak oluşturma isteği ilk olarak muhalefetten gelmemiştir. Siyasi partilerin seçimlere ittifak yaparak girebilmelerini mümkün kılan yasal düzenleme, AK Parti ve MHP’nin ortak imzasıyla kanunlaşmıştır. Aslında Türkiye’de ittifak siyasetinin önünün açılmasında değişen hükümet sisteminin bir sonucu olarak %50+1’i sağlama hedefi, en önemli faktördür. Bu da AK Parti’nin iktidardaki hakim konumunu güncelleyebilmesi için MHP ile ortaklığını beraberinde getirmiştir. İlk ittifak, AK Parti ve MHP arasında yapılan Cumhuriyet İttifakı olmuştur. Arkasından CHP, İYİ Parti, DP ve SAADET de Millet İttifakını kurmuştur.

Literatürde, partileri ittifaka yönlendiren nedenlerden biri de hakim parti sistemi olarak değerlendirilmektedir. Tek başına 20 yılı aşkın iktidarı, AK Parti’nin hakim parti olup olmadığı konusunu gündeme getirmiştir. Bogaards’ın (2014), yukarıdaki açıklamalarıyla değerlendirildiğinde, Türkiye’de 2018 ve 2023 seçimlerinde muhalefet partilerinin birbirleriyle rekabete girmedikleri, bunun yerine hakim partiye yani AK Parti’ye karşı seçimleri kazanmak ya da AK Parti’nin konumunu zayıflatmak için ittifak yaptıkları söylenebilir. Bu durumda mevcut siyasal sistem iki kutuplu bir görünüm arz edecek ve seçimler de bu iki rakip ittifak arasında geçecektir. Ancak seçim sonuçları göz önünde bulundurulduğunda iki kutuplu ittifak ekseninin yanında HDP’nin varlığı dikkat çekici olup Tosun’un (2021) da belirttiği gibi, “iki buçuk partili sistem” görünümündedir. Aslında bu yapı 2023 seçimlerinde de belirgindir. Sadece HDP’nin ismi Yeşil Sol Parti (YSP) olarak değişmiş ve ittifak yaparak seçime katılmıştır. Ancak YSP’nin 2023 seçimlerinde bir önceki seçime göre %2’den fazla bir oy ve 5 sandalye kaybı olmuştur. Bu kaybın Türkiye’deki “iki buçuk partili sistem” görünümünü sona erdirmediğini söylemek gerekir.

İTTİFAKLARIN YASAL ZEMİNİ

Günümüzde siyasete yön veren ve seçim sonuçları üzerinde belirleyici etkiye sahip ittifaklar, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez 2018 yılında yasal olarak kurulabilmiştir. Aslında çok partili hayata geçildikten sonra partilerin iş birlikleriyle sık sık karşılaşılsa da bu iş birliklerinin yasal bir statüsü yoktu. Seçim mevzuatının 2018’de değişmesiyle beraber partilerin yasal yoldan ittifak kurarak seçimlere katılmasının yolu açılmıştır. Bunun öncesinde geçmişte oluşturulan ittifaklar aslında mevzuat karşısında karmaşık süreçlerle gerçekleştirilebilmiştir. Mesela, büyük parti seçime girerken diğerlerinin bu parti lehine seçime katılmama kararı alıp yöneticilerinin ise büyük partinin listesinden aday gösterilmeleri ve seçimden sonra bu yöneticilerin tekrar kendi partilerine dönmeleri gibi (Uzun, 2018, s. 193).

Bu çalışmanın temel odağı, 2018 sonrası yasal seçim ittifakları olmakla birlikte konunun sınırlarını aşmadan bugünü anlamada önemli noktalara işaret etmek gerekmektedir. Türk siyasal hayatında çok partili hayata geçildiğinden beri partilerin ittifak ya da işbirlikleri zaman zaman karşılaşılan bir durum olmuştur. 1950-1954

yılları arasında seçim ittifaklarına dair herhangi bir yasak bulunmazken, 1957 seçimlerinden önce seçimlere ittifakla girme planları yapan muhalefet partileri, DP'nin ittifak kurulmasını engelleyen düzenlemesiyle karşılaşmıştır. 1961-1980 arası dönemde milletvekili seçimleri düzenlemesine göre ittifak kurmak mümkün olmamıştır. Bu dönemde 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'na göre, partilerin seçime katılması için kaç seçim çevresinden kaç milletvekili aday gerekli olduğuna dair düzenleme, ittifak oluşturabilmek için engel teşkil etmiştir. 1980 darbesinden sonra da milletvekili seçim mevzuatında seçim ittifaklarının gerçekleşmesini engelleyen düzenlemeler uygulanmaya devam etmiştir (Demirkol & Çoban Balcı, 2021, ss. 356-358).

Türk siyasal hayatında ittifak denince akla gelen en ünlü iş birlikleri, 1. ve 2. Milliyetçi Cephe hükümetleridir. Seçim ittifakının yasal olmadığı bu dönemde, 1. Milliyetçi Cephe Hükümeti'ni oluşturan Adalet Partisi (AP), MHP, Milli Selamet Partisi (MSP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) arasında ittifakların yasal hale getirilmesi için girişimde bulunulsa da bu girişim sonuçsuz kalmıştır. 'Siyasi Partilerin Seçim İttifakı Kurabilmesine İmkân Verilmesi Hakkındaki Kanun' adıyla bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Ancak bu tasarı, koalisyon ortaklarının Meclise gelmemesi nedeniyle yasalasamamıştır. İlerleyen süreçte seçim ittifaklarının yasal zemine oturtulması talebi zaman zaman gündeme gelse de sonuç alınamamıştır (Neziroğlu & Yılmaz, 2015).

1980 sonrası dönemde 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile seçim ittifaklarına dair yasak devam etmiştir. Bu kanunda siyasi partilerin ortak aday gösteremeyeceği ve bir adayın aynı seçimde farklı partilerden aday olarak gösterilemeyeceği belirtilmiştir. Bunun dışında 2820 sayılı Siyasal Partiler Kanunu ile partilerin başka bir partiyi desteklemeleri yasaklanmıştır.

Her ne kadar yasal olarak seçim ittifaklarının ve iş birliklerinin önüne geçilmeye çalışılmış olsa da, partiler mevzuatın etrafından dolaşarak ve muvazaalı bir şekilde ittifakları gerçekleştirmişlerdir. Örneğin, 1990'larda 1991 yılında Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) ve Halkın Emek Partisi (HEP) iş birliği gerçekleştirmişlerdir. HEP, Güneydoğu Anadolu'dan çıkartacağı adayları SHP listelerinden seçime sokmuştur. Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve İslahatçı Demokrasi Partisi (IDP), RP listelerinden seçime katılmıştır. 1995 seçimlerinde Büyük Birlik Partisi (BBP) adaylarının ANAP listelerinden seçime girdiği görülmektedir (Kiriş, 2011, s. 56 ve Çakır, 1994, s. 27'den akt. Savut, 2020, s. 39).

Seçim ittifakları yasal zemine oturtulmasa da bu ittifaklara olan ihtiyaç devam etmiştir. Özellikle, 2000'lerde hükümet sistemiyle ilgili yapılan anayasa değişiklikleriyle sıkça gündeme gelmiştir. 2007 yılında yapılan referandumla kabul edilen ve ilk kez 2014 seçiminde uygulanan cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi düzenlemesinde ortak aday gösterme söz konusu olmuştur. Ancak, bu seçimde partilerin ortak aday göstermelerinin önünde herhangi bir mevzuat engeli bulunmamaktadır (Uzun, 2018, s. 194).

2018 yılında kadar seçim ittifakları yasal bir dayanaktan ziyade de facto (fiili) şekilde gerçekleşmekteyken 16 Mart 2018’de Resmi Gazete’de yayımlanan 7102 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile ittifaklar de jure (hukukî) bir nitelik kazanmıştır (Çolak, 2020, s. 720). Bu kanunun çıkarılmasında, AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin seçim barajına ilişkin karşılıklı demeçleri etkili olmuştur. Erdoğan ve Bahçeli’nin görüşmeleri neticesinde seçim ittifakları konusunda bir komisyon oluşturulması kararlaştırılmıştır. AK Parti ve MHP’li üyelerden oluşan Milli Mutabakat Komisyonu’nun formüle ettiği kanun teklifi, AK Parti ve MHP’den 4’er milletvekilinin imzasıyla “298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” başlığıyla 21 Şubat 2018’de parlamentoya sunulmuştur. Teklifin “Genel Gerekeç” kısmında seçim ittifakı sistemi ile ilgili şu cümlelere yer verilmiştir: Teklifle Siyasi Partiler Kanunu ve seçim kanunlarında yer alan yasaklar kaldırılarak, siyasi partilerin milletvekili seçimine ittifak yaparak girmelerinin önünü açan düzenlemeler yapılmış, siyasi partilerin seçimlerde ortak hareket etmelerine dair usul ve esaslara yer verilmiştir. Böylece uzun zamandır de facto gerçekleşen seçim ittifakları hukuki bir temel kazanmıştır. (Çolak, 2020, s. 726).

Türkiye’de ittifaklar ilk kez 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel seçiminde yasal olarak kurulmuştur. Bu açıdan 2018 seçimleri ilk olma özelliği göstermektedir. Aslında, 2018 seçimlerinin cumhurbaşkanlığı ve milletvekilliği seçimlerinin aynı anda yapılması bakımından da ilk olma özelliği taşıdığını belirtmek gerekmektedir. Milletvekili seçimi için kurulan ittifaklar, cumhurbaşkanı adayı gösterme konusunda farklı stratejiler izlemiştir. Cumhur İttifakı altındaki AK Parti, MHP ve BBP, cumhurbaşkanı adayı Recep Tayyip Erdoğan’ı desteklerken Millet İttifakının mensuplarından CHP, İYİ Parti ve SAADET, kendi adaylarını çıkartmıştır.

2018 SEÇİMLERİ İÇİN KURULAN İTTİFAKLAR

Öncelikle, 2018 Genel ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin erken seçim olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kasım 2019’da yapılması gereken seçimler 17 ay öncesine çekilmiş ve 24 Haziran 2018’de gerçekleştirilmiştir. Seçimlerin erkene çekilmesi, bir anlamda 2017’de gerçekleştirilen anayasa değişikliklerinin daha çabuk hayata geçmesi demektir. Çünkü 2017 referandumunda hayata geçmesi kabul edilen değişikliklerin bir bölümünün yapılacak seçimlerden sonra yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir.

2017 anayasa değişikliğinden sonra 6 ay içerisinde çıkarılması planlanan uyum yasaları tam anlamıyla hazırlanamamış, seçimlerden önce “7140 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile bu alandaki boşluk doldurulmak istenmiştir. Sistemle ilgili asıl köklü değişiklikler ise, seçim sonrasında ittifaklı

siyasette kanun hükmünde kararnameler, cumhurbaşkanlığı kararnameleri, genelgeleri ile hayata geçirilmiştir (Turan, 2018, ss. 43-44). Yani, seçimlerden sonra sistemin şekillenmesi Cumhur İttifakı güdümünde gerçekleşmiştir.

2018 seçimlerinden önce kabul edilen ittifaklar hakkındaki yasal düzenlemenin ardından, siyasi partiler ittifak kurma amacıyla görüşmelere başlamıştır.³ Kısa süre içerisinde Haziran 2018 Milletvekili Seçimleri'nde birbirine rakip iki ittifak kurulmuştur; Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı. İlk kez yasal olarak bir ittifak altında seçimlere girilebilmesi açısından 2018 seçimleri önemlidir. Seçimlere 5'i ittifak altında, 3'ü müstakil olmak üzere toplam 8 parti katılmıştır.

Cumhur İttifakı resmi olarak 20 Şubat 2018 tarihinde AK Parti ve MHP arasında kurulmuştur. 2018 seçimlerinde AK Parti, MHP ve BBP bu ittifakın ortaklarıdır. Aşağıda da belirtileceği üzere, 2023 seçimlerine gidilirken ittifakın üyeleri artmıştır. AK Parti ve MHP'nin bu ittifakı kurarkenki ilk argümanları, 15 Temmuz ve sonrasında Türkiye'nin maruz kaldığı saldırılara karşı "yerli ve milli" bir ittifaka duyulan ihtiyaçtır. Darbe girişimi sonrasında, AK Parti ve MHP siyasal mücadeleyi "beka meselesi" paydasında birleştirmişler ve Cumhur İttifakı'nın temelini oluşturmada da bu paydayı esas almışlardır. Bu ittifakın birlikteliği hem milletvekili hem de cumhurbaşkanlığı seçiminde geçerli olmuştur. İttifak ortakları tek bir cumhurbaşkanı adayı olarak Recep Tayyip Erdoğan'ı desteklemişlerdir. Seçimlerden sonra bu ittifakın Mecliste de devam edeceği açıklanmıştır.

Millet İttifakı ise, resmi olarak 5 Mayıs 2018'de CHP, İYİ Parti, SP ve DP'nin ortaklığında kurulmuştur. İttifakın ortaklarına bakıldığında ideolojik asimetrisi olan bir yapı görülmektedir. Bu durum, ittifak ortaklarınca da reddedilmeyip ittifakın kuruluş amacında da kabul edilmiştir. İttifakın amacı, ülke sorunlarına farklı bakan ve kendi dünya görüşlerine göre çözüm yolları sunan partilerin iş birliği ile temsilde adaletin sağlanması ve seçmen tercihlerinin Meclise eksiksiz yansınması olarak belirtilmiştir (Millet İttifakı resmen kuruldu: Protokolün detayları ortaya çıktı, 2018). Millet İttifakı, amacıyla uyumlu bir şekilde seçimlere katılmıştır. İttifak, milletvekili seçimlerini kapsamış, cumhurbaşkanlığı seçiminde ise ortaklar -DP hariç- kendi adaylarını çıkarmıştır. CHP'den Muharrem İnce, İYİ Parti'den Meral Akşener, SP'den Temel Karamollaoğlu cumhurbaşkanı adayı olmuştur.

³ Anayasa'nın 67. maddesinin son fıkrasına göre "Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz." Dolayısıyla seçimlere ittifak halinde girilmesini öngören düzenlemenin 2018 seçimlerinde uygulanması sorunluymken 21 Temmuz 2017 tarihinde Anayasa'ya eklenen Geçici 21. maddenin H fıkrasında yer alan "Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz." hükmü uyarınca, 24 Haziran seçimlerinde uygulanabilmiştir.

2018 seçimlerinden sonra Cumhur İttifakı’nın aksine, Millet İttifakı dağılmıştır. Ancak 2019’da gerçekleşen yerel seçimlerde bu ittifak tekrar tesis edilmiştir. 2018 seçimlerinde ittifakların belirleyici rol oynaması, 2019 yerel seçimlerinde de partilerin bu iş birliğine devam etmesini hatta derinleştirmesini sağlamıştır. Yerel seçimlerde ittifaklar için yasal düzenleme olmadığından, partiler bu seçim sürecini birbirleri lehine aday çıkarmadan yönetmişlerdir (Miş & Duran, 2019, s. 371). Yerel seçimlerde gerçekleştirilen ittifakların en önemli sonuçlarından birisi büyükşehirlerdeki değişimdir. Ankara ve İstanbul’daki AK Parti yönetimi yerini CHP’ye bırakmıştır. Ayrıca CHP’nin ittifak siyasetiyle elde ettiği belediye başkanlığı sayısı artmıştır (Sayın, 2019). 2019 seçim sonuçları muhalefet için bir motivasyon sağlamıştır. 2023 seçim sürecinde ittifak siyasetinin muhalefet için bir dinamizm yarattığını söylemek mümkündür. Ayrıca bu sistemin muhalif seçmen için de iktidarın değişebileceğine yönelik bir umut uyandırmıştır.

2023 SEÇİMLERİ İÇİN KURULAN İTTİFAKLAR

2018 seçimleri için kurulmuş ittifaklar 2023 seçimlerine de aktarılmıştır. Hatta hem mevcut ittifaklar genişlemiş hem de yenileri kurulmuştur. Bu seçimlere 24 partinin 13’ü ittifak altında kalan 11’i ise müstakil olarak katılmıştır. 2018 Milletvekili Seçimi’nden önce kurulan iki ittifak da 2023 seçimlerine aynı adla katılmıştır. Son seçimlerde 2018’den farklı olarak Millet İttifakı hem milletvekili hem de cumhurbaşkanı seçimlerinde birlikte hareket etmiştir. Ayrıca bu seçimlerde Cumhur ve Millet ittifaklarında genişleme olduğu gibi, seçimlere katılan ittifak sayısı da artmıştır. Cumhur İttifakı’na 2018’deki ortaklara ek olarak Yeniden Refah Partisi (YRP) katılmıştır. Demokratik Sol Parti (DSP) ve HÜDA PAR da bu ittifaka destek vermekle birlikte adayları AK Parti listelerinden seçime girmiştir. Millet İttifakı’nda 2018’deki 4 ortağına ek olarak Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA) ile Gelecek Partisi’nin katılımıyla toplam 6 parti 2023 seçimlerine katılmıştır. İttifak altındaki parti sayısından dolayı “Altılı Masa” olarak bilinmektedir. Ortaklardan CHP ve İYİ Parti kendi adaylarıyla diğer partiler ise CHP’nin listeleri altında yer almıştır.

2023 seçimleri için yeni kurulan ittifaklar ise şöyledir: Türkiye Komünist Partisi (TKP), Türkiye Komünist Hareketi (TKH), Sol Parti (SP) Sosyalist Güç Birliği İttifakını oluşturmuştur. Yeşil Sol Parti (YSP) ve Türkiye İşçi Partisi (TİP) Emek ve Özgürlük İttifakı altında seçime girmiştir. Adalet Partisi (AP) ve Zafer Partisi (ZP) Ata İttifakı altında birleşmiştir.

2018 seçimleriyle kıyaslandığında hem ittifak sayısı hem de parti sayısının artmış olduğu görülmektedir. 2018 seçimlerine giren iki ittifak da barajı aşmış sadece iki parti baraj altında kalmıştır. 2023 seçimlerinde ise bu sayılar daha da artmıştır. Baraj altında kalan ittifak ve partiler şöyledir: ATA İttifakı (Zafer Partisi ve Adalet Partisi), Sosyalist Güç Birliği İttifakı (Sol Parti, Türkiye Komünist Partisi ve Türkiye Komünist Hareketi), Memleket Partisi, Millet Partisi, Hak ve Özgürlükler Partisi

(HAK-PAR), Genç Parti, Adalet Birlik Partisi (AB Parti), Anavatan Partisi, Yenilik Partisi, Halkın Kurtuluş Partisi, Milli Yol Partisi, Vatan Partisi, Güç Birliği Partisi.

İTTİFAK SİYASETİNİN SONUÇLARI

Seçim ittifakları çok partili hayata geçiş sonrası karşılaşılan bir olgudur. Özellikle, seçim sonrası oluşturulan koalisyonlarla Türk siyasal hayatının çok partili evresinde sıklıkla karşılaşılmıştır. Bugünkü seçim ittifaklarını ötekilerden ayıran en önemli özellikler, günümüz ittifaklarının uzun soluklu olması ve partilerden ziyade ittifakların konuşulmasıdır. Bu da 21.yüzyıl Türk siyasetinde seçimler ve partilerle ilgili önemli bir değişimi göstermektedir. Daha önceden de karşılaşılan seçim iş birlikleri -özellikle koalisyon- 2018'den itibaren yerini ittifak siyasetine bırakmış durumdadır. Seçimlerden önce ittifak yerine, seçim sonrası kısa süreli koalisyonlara alışık olduğumuz sistem yerini uzun vadeli ittifaklara bırakmış görünmektedir. Gündoğmuş'un da belirttiği gibi, geçmiş dönemlerde seçim sonrası gündeme gelen ittifaklar yeni düzenlemeyle artık seçim öncesi yapılabilmekte ve iktidar olabilme motivasyonları da ittifakların vadesini uzatmaktadır (2021, s. 39).

İlk olarak 2018'de kurulan ittifaklar 2023 seçimlerinde de devam etmiştir. Hatta 2019'daki yerel seçimlerinde de bu ittifaklar belirleyici olmuştur. Aynı şekilde 2024 yerel seçimleri için ittifaklar arası iş birliğinin seçim sonuçları üzerine stratejik bir önemi vardır. 2024 yerel seçimlerine 35 parti girecektir (Yüksek Seçim Kurulu, 2024). Yerel seçimlere az bir süre kala ittifaklar arası iş birliği değerlendirildiğinde, Millet İttifakı dağılmıştır; Cumhuriyet İttifakında ise AK Parti ve MHP'nin birlikteliği devam etmektedir. İYİ Parti, 2023 genel seçimlerinden sonra Millet İttifakından ayrılmıştır. 2024 yerel seçimlerine kendi adaylarıyla girme kararı almıştır. 2024 yerel seçim sonuçlarına dair bir çıkarım yapmak bu çalışmanın sınırlarını aşan bir konudur. Ancak ittifak iş birliğinin yerel seçim sonuçları üzerindeki etkileri tıpkı ötekilerde olduğu gibi siyasal gündemin odak noktası olacaktır. Yeni bir durum olarak uzun vadeli ittifakların seçimlerin kaderini belirlemek gibi önemli etkisinin yanı sıra muhalefet, seçim sistemi, partiler ve seçmen açısından belli sonuçları vardır.

2018 seçimleri sonrasında Millet İttifakı dağılmış olsa da 2019 yerel seçimleri bu ittifakın tekrar oluşmasında motivasyon sağlamıştır. Bu seçimlerde ittifak siyasetinin sonucu olarak temel iki bloğun oluşması ve seçim öncesinde AK Parti yönetiminde bulunun büyükşehir belediyelerinin önemli bir kısmının Millet İttifakı sayesinde kazanılması ciddi bir sonuçtur (Miş & Duran, 2019, s. 376). Hatta sonuçlar, 2023 seçimlerinde iktidarın değişmesi konusunda muhalefet kanadında beklentiyi ve umudu artırmıştır. 2023 seçimleri muhalefetin bu beklenti ve umudunu karşılamasa da, Türkiye'de artık ittifaklı bir siyasetin hakim olduğu görülmektedir.

Seçim Sonuçlarına Yönelik Değerlendirmeler

2018 Genel Seçimleri açısından değerlendirildiğinde, seçimlere toplam 8 parti ve bağımsızlar katılmıştır. 8 partiden 2'si (HÜDA PAR ve Vatan Partisi)

herhangi bir ittifaka dahil olmamıştır. Bu iki parti de baraj altında kalmıştır. SAADET ise normal koşullarda %1,36’lık oy oranıyla baraj altında kalabileceken, Millet İttifakı altında olması ve milletvekili adaylarını CHP listesinden göstermesi temsilci çıkarmasını sağlamıştır. 2023 seçimlerine bakıldığında ise, seçimlere toplam 24 parti katılmıştır. Bu partilerden 13’ü ittifak altında diğerleri de müstakil olarak seçime girmiştir. 2018 seçimlerinde herhangi bir ittifaka dahil olmayan HÜDA PAR, bu seçimlerde AK Parti listelerinden aday göstererek yer almıştır. Partiler ve ittifaklar açısından değerlendirildiğinde, 2018’e göre, 2023 seçimlerine katılan hem parti hem de ittifak sayısı artmıştır.

İttifak siyasetinin seçim sonuçlarına önemli yansımalarından birisi partilerin parlamentodaki sandalye sayısına etkisidir. Seçim ittifakları düzenlemesiyle birlikte milletvekilliklerinin dağıtımı konusunda bir değişim olmuştur. Yeni düzenlemeyle milletvekillikleri önce ittifaklara sonra da partilere bölüştürülmektedir. Bu düzenleme sandalye sayıları açısından bazı partilere avantaj bazıları içinse dezavantaj yaratmıştır. İYİ Parti ve CHP, bu sistemden avantajlı çıkan partiler olarak değerlendirilebilir. Örneğin 2018 seçimlerinde CHP, ittifak sayesinde Adıyaman, Elâzığ, Karabük, Karaman, Kars, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Nevşehir, Şanlıurfa ve Yozgat’ta milletvekili çıkarabilmiştir. Millet İttifakı ortaklarından SP her ne kadar milletvekili çıkaramasa da aldığı oy oranları CHP lehine işlemiştir. 2018 seçimlerinde Elâzığ üzerinden bir dağılımı değerlendirmek gerekirse (Karadağ, 2022), MHP, 47 binin biraz üzerinde oy almıştır. Cumhuriyet İttifakı’nın toplam oyu yaklaşık 240 bindir. CHP 37 bin, İYİ Parti 26 bin ve SP ise 6 bin olmak üzere Millet İttifakının toplam oyu 70 binin üzerindedir. 5 milletvekili çıkaran Elâzığ’da vekil çıkarabilmek için 60 bin oy ihtiyaç vardır. Bu sonuçlarla CHP, 41 yıl gibi uzun bir aradan sonra Elazığ’dan milletvekili çıkarabilmiştir. Ancak Çolak’ın da bahsettiği gibi, eğer önceki sistemde bir seçim gerçekleştirilmiş olsaydı kazanabileceği 14 milletvekilliğini bu sistemde kaybetmiştir (2020, s. 736). Yine de hesap yapıldığında CHP’nin avantajlı olduğu görülmektedir. İYİ Parti değerlendirildiğinde ise bu sistemden en avantajlı çıkan partidir. 2018 seçimlerinde %0,04 gibi çok küçük bir farkla baraj altında kalacakken, ittifak altında olması sayesinde Mecliste 43 milletvekilliği elde etmiştir (Çolak, 2020, s. 737).

2018 seçimlerinde dezavantajlı çıkan partilere bakıldığında ise, AK Parti öne çıkmaktadır. AK Parti ittifak ortağı MHP sayesinde Aydın, Hakkâri ve Erzincan’da 3 milletvekilliği kazanmış olsa da 30 milletvekilliği kaybetmiştir. MHP için değerlendirildiğinde önceki sistemde olsaydı 9 adet fazla milletvekilliği kazanacakken yeni sistemde bu sayıyı elde edememiştir. Diğer yandan yeni sistemde sandalye dağılımı açısından bir kazanç sağlamamıştır (Çolak, 2020, ss. 736-737). Bu kayıp-kazanç durumları değerlendirildiğinde, ittifak sistemini ilk talep eden tarafın yani Millet İttifakı’nın ittifak siyasetinden bekledikleri avantajı yakalayamaması da seçimin kazananı olmuştur.

İttifaklı sisteminin seçmen davranışına etkisini değerlendiren Miş, 2018’deki seçimlerde stratejik ve taktiksel oy kullanma özelliklerinin öne

çıkıldığından bahsetmektedir. Seçmenin stratejik ve taktiksel oylaması ittifaklar arasında değil ittifak içinde gerçekleşmiştir. Yani ittifak içi oy geçişkenliğinin yüksek olduğu söylenebilir. Milletvekili ve cumhurbaşkanlığı seçim sonuçlarına göre, cumhurbaşkanı adaylarının aldıkları oy oranları ile elde edilen milletvekili sayısı arasında bazı orantısızlıklar da (örneğin AK Parti ve Erdoğan'ın oylarındaki 10 puanlık fark) bu argümanı desteklemektedir. Stratejik ve taktiksel oy verme davranışının bir sonucu olarak AK Parti'den MHP'ye, CHP'den ise HDP ve İYİ Parti'ye oy geçişleri yaşandığı görülmektedir (2018, ss. 330-331).

2023 seçimleri değerlendirildiğinde, Cumhurbaşkanlığı'nın büyük partisi AK Parti'nin 2018'e göre oylarında %7'lik bir gerileme olduğu milletvekili sayısında da 27 kayıp yaşadığı görülmektedir. MHP ise beklenenin aksine oy oranını %1 artırmıştır. YRP 5 milletvekilliği kazanmıştır. Millet İttifakı'nın büyük partisi CHP bu seçimlerde oy oranı %2,5'ten fazla artmıştır. 2018 seçimlerine göre 23 milletvekili daha Meclise göndermiştir. İYİ Parti'de önceki seçime göre ciddi bir değişim söz konusu olmamıştır. DEVA, Gelecek Partisi, DP ve SAADET CHP listelerinden seçime girmiştir. Bu partilerin adaylarından 39 milletvekili CHP listelerinden seçilmiştir. Emek ve Özgürlük İttifakı altında büyük parti olan HDP/YSP bir önceki seçimlere göre 2023'te yaklaşık %3'lük bir düşüş yaşamış ve 6 milletvekilliği kaybetmiştir. Bu ittifak altında TİP ise 4 milletvekili kazanmıştır.⁴ Kocapınar ve Kalaycıoğlu 2023 seçimlerinde seçmenlerin özellikle sağ kanat partiler arasında geçiş yaptığını belirtmekte ve seçim sonuçlarında bu durum gözlenmektedir (2023, s.10).

Seçim Barajına Yönelik Değerlendirmeler

Partilerin ittifak yaparak seçimlere girebilmesine olanak tanıyan kanunda aynı zamanda seçim barajına ilişkin de yeni bir durum tanımlamaktadır. Buna göre partiler, içinde buldukları ittifakın oy oranı %10'u geçmesi halinde kendileri bu barajı aşmasalar dahi baraj engeline takılmayacakları hususunda bir düzenleme yapılmıştır. Temsilde adalet açısından tartışmalı olan seçim barajı konusu ittifaklı yapı altında küçük partilerin lehine bir duruma dönüşmüştür. Bu arada (aşağıda bahsedilen) 2022'de yapılan bir değişiklikle seçim barajı %7'ye indirilmiştir ve 2023 seçimlerinde bu baraj geçerli olmuştur.

Aslında seçim ittifaklarının bu avantajının küçük partilerin ittifaka katılmalarını teşvik ettiği söylenebilir. Bu düzenlemeyle seçim barajına takılma tehdidinden kurtulan partiler, aldıkları oy oranı ölçüsünde temsil edilme imkanına sahip olabilmektedirler. Örneğin, 2018 seçimlerinde Cumhurbaşkanlığı ortaklarından MHP için bu durumun geçerli olduğunu ifade etmek mümkündür. Aslında, 2018 seçim sonuçlarına göre MHP %10'luk barajı aşmış olsa da seçim öncesinde yaşanmış olan bölünmenin oyları düşürebileceği ihtimali ve baraj altında kalma tedirginliği söz konusuydu. 2017 referandumundan sonra MHP içindeki muhaliflerin

⁴ Oranlar ve sayılar SETA Analiz'de yayınlanan Baki Laleoğlu (2023) tarafından hazırlanmış olan "2023 Seçimlerini Anlamak İki Sandık Arası Sonuçlar" adlı dokümandan elde edilmiştir.

Meral Akşener liderliğinde İYİ Parti’yi kurması, MHP’nin oy kaybı yaşayabileceği argümanını gündeme getirmiştir. Bunun üzerine, 2018 seçimleri öncesinde seçim barajının düşürülmesine yönelik talep de MHP’den gelmiştir. Ancak ittifak sisteminin seçim barajını fiilen saf dışı bırakabilme özelliği sayesinde barajla ilgili değişime gerek kalmamıştır (Ete, 2018, s. 304).

Konuya Millet İttifakı ortakları açısından bakıldığında ise İYİ Parti’nin ittifak yapmanın avantajından diğer partilere kıyasla daha fazla yararlandığı söylenebilir. 2018 seçimleri sonuçlarına göre İYİ Parti %9,96 oy almıştır. Sadece %0,04 gibi bir oranla baraj altında kalacakken ittifak ortaklığı sayesinde bu durumu atlatabilmiş ve parlamentoda 43 sandalye elde etmiştir.

Seçim barajına ilişkin tartışmalar ittifak siyaseti altında belli bir süre ötelenmiş olsa da 2023 seçimlerinden önce tekrar gündeme gelmiştir. Cumhuriyet İttifakı ortakları AK Parti ve MHP’nin hazırladığı “Milletvekili Seçimi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nde seçim barajının %7’ye düşürülmesi planlanmıştır. Bu kanun teklifi 31 Mart 2022 tarihinde TBMM’de kabul edilip yasalaşmış ve 6 Nisan 2022 tarihinde de yürürlüğe girmiştir⁵ (Milletvekili Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2022).

Türkiye’de seçim barajına ilişkin tartışmalar öteden beri devam etse de asıl değişimi tetikleyen faktörün ittifak siyaseti olduğunu söylemek mümkündür. 2018 seçimlerinde Millet İttifakı’nın büyük partisi CHP’nin ittifak sayesinde -yukarıda da anlatıldığı üzere- milletvekili kazanımları Cumhuriyet İttifakı açısından ittifak siyasetinin sürpriz bir dezavantajdır. 14 Mart 2022’de Meclise bir yasa değişikliği teklifi sunulmuş ve arkasından kabul edilmiştir. Teklifin sunulmasının altında yatan neden Karadağ (2022) tarafından bu sürpriz dezavantaja bağlanmaktadır. AK Parti-MHP kanadının CHP’nin 2018’deki milletvekili kazanımından rahatsızlık duyduğunu belirtmektedir. Kanunda aynı zamanda ittifak oylarının nasıl hesaplanacağı konusunda da bir yenilik söz konusudur. 2023 seçimlerinde ittifakı oluşturan partilerin çıkaracağı milletvekili sayısı, seçim bölgesinde kendi elde ettiği oy sayısı esas alınarak belirlenmiştir. Böylece ittifak sistemi artık sadece küçük partilerin %7’lik ülke barajını aşmasına yardımcı olacak ancak milletvekili çıkartmaları ve Mecliste temsil edilmeleri zorlaşacaktır (Karadağ, 2022).

Küçük Partilerin İttifaklara Etkisi ve Kazanımları

Bu çalışmada “küçük partiler”den kastedilen, kendisine seçmen tabanı oluşturabilmiş, politikalarıyla kamuoyu yaratabilen ancak Türkiye’de uygulanan seçim barajını aşma ihtimali oldukça düşük partilerdir. İktidarı elde etmek için

⁵ Daha önce de belirttiği gibi, Anayasa’nın 67. maddesine göre seçim kanunlarını ilgilendiren değişikliklerin 1 yıl askıda kalma süresi bulunduğundan %7’lik baraj düzenlemesinin seçim takvimine göre 1 yıllık süreyi tamamlamadığı için 14 Mayıs 2023 seçimlerine uygulanmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir (Küçüksüslü, 2023: 324).

kurulan ittifak siyasetinde küçük partilerin seçimlerde elde edebilecekleri oy potansiyeli büyük partiler için önemli görülmektedir. Hem cumhurbaşkanlığı seçiminde %50+1'i geçebilmek hem de yasama da çoğunluğu elde edebilmek için küçük partilerin sahip olduğu oy oranları büyük partilere iktidarın anahtarını sunabilecek bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. 2017 sonrasında artan parti sayısı da bu durumu destekler niteliktedir.

Türkiye'de 1983-2016 yılları arasında kurulan parti sayısı 65'tir. 2017-2022 yılları arası kurulan parti sayısına bakıldığında ise 56 olduğu görülmektedir. Yani bahsi geçen 2 dönem kurulan parti sayıları açısından değerlendirildiğinde ciddi bir orantısızlık göze çarpmaktadır. Bu orantısızlığın en önemli nedeni, hükümet sistemi ve arkasından oluşan ittifak siyasetinin bir parti enflasyonu yaratmasıdır (Aktan, 2023, ss. 5-6).

Aktan, bu parti enflasyonunu değerlendirebilmek için kimlerin parti kurduğu konusunda bir sınıflandırma yapmıştır. Ona göre, kariyer siyasetçileri, dışlanmış siyasetçiler ve küskünler ve merhum siyasetçilerin politik mirasını devralan siyasetçiler bu 5 yıllık süreç içinde kurulan partilerin liderlerini karakterize etmektedir. Bu kapsamda; Ahmet Davutoğlu, Ali Babacan ve Muharrem İnce "dışlanmış siyasetçiler ve küskünler" sınıflandırmasında Fatih Erbakan ise "merhum siyasetçilerin politik mirasını devralan siyasetçiler" başlığında değerlendirilmektedir (2023, ss. 10-12). Bu siyasetçilerin ve parti liderlerinin hepsi kendilerine ait belli bir oranda seçmen tabanı oluşturabileceklerinin farkındadırlar. Bu oran ittifak siyasetinin altında olmayı kolaylaştıran ancak ittifaksız halde seçim barajını aşmaya yetmeyecek seviyededir.

Hem 2018 hem de 2023 seçimlerinde küçük partilerin elde ettikleri milletvekili sayısı ittifak siyasetiyle değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Geçmiş seçim sonuçlarına bakıldığında oranları %1-2'lerde kalan partilerin ittifaklara dahil olarak milletvekilliği kazandığı görülmektedir. İlk seçim deneyimini 2023'te Cumhur İttifakı altında yaşayan YRP %2,82'lik oy oranıyla 5 milletvekilliği kazanabilmiştir. Yine bu seçimlere Emek ve Özgürlük İttifakı altında giren TİP %2'yi bile bulmayan oy oranıyla 4 milletvekili çıkarabilmiştir. Bu iki parti ittifak altında seçimlere girmeseydi ülke barajına takılıp vekil çıkaramayacaktı.

Küçük partilerin ittifak altında yer almaları kendi lehlerine olduğu gibi büyük partiler için de avantaja dönüşebilmektedir. Partilerin ittifak altında seçimlere girmesine imkân tanıyan yasal düzenlemede oy dağılımı konusunda da bir yenilik bulunmaktadır. Bu da "ittifak ortak oyu"dur (Çolak, 2020, s. 729). Yeni seçim düzeninde seçmen bir partiye oy vereceği gibi herhangi bir parti altında mühür basmadan ittifaka da oy verebilmektedir. Seçim çevrelerindeki ittifak oyları belli bir hesaplamayla ittifak altında yer alan partilere bölüştürülmektedir. Ayrıca 2018'deki seçim ittifakları düzenlemesine göre, milletvekilleri önce ittifaklara dağıtılmaktadır. Sonrasında ise ittifak ortağı olan partilere oy oranlarıyla dengeli bir şekilde milletvekilleri paylaşılır. Bu kural, örneğin Millet İttifakı altındaki küçük parti olan SP'nin oylarının CHP için avantaja dönüşmesini sağlamıştır. CHP, SP ve İYİ

Parti’den gelen artık oylar sayesinde Adıyaman, Karabük, Karaman, Kars, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Nevşehir, Şanlıurfa, Elâzığ ve Yozgat’ta uzun bir aradan sonra milletvekili çıkarmıştır (Miş, 2018: 341). Bu da, ittifak altındaki büyük partilere avantaj sağlamaktadır. Mesela, 2018 seçimlerinde CHP, Millet İttifakı’nın güçlü partisi olması sayesinde zayıf olduğu seçim çevrelerinde bu sistem sayesinde 15 milletvekilliği elde etmiştir (Çolak, 2020, s. 736; Miş, 2018, s. 341). Ancak, bu 2018’deki milletvekili hesaplaması, 2022 yılında 7393 sayılı “Milletvekili Seçim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”da yapılan bir düzenlemeyle değiştirilmiştir. Buna göre, 2839 sayılı “Milletvekili Seçim Kanunu”da 34. md’ye göre, “[i]ttifakın aldığı oy toplamı genel barajı geçtiği takdirde, seçim çevrelerinde milletvekili hesabı ve dağılımı, ittifak içerisinde yer alan her bir partinin o seçim çevresinde almış olduğu oy sayısı dikkate alınarak üçüncü fıkra hükümlerine göre yapılır”. İttifak ortak oyunun hesaplanmasında bir değişikliğe gidilmemiştir.

2023 seçimlerinde seçim ittifakının yanı sıra liste ittifakları kurulmuştur. Liste ittifakı kurulmasının en önemli nedeni, 2022 yılında 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu’nda milletvekili hesaplamasının değiştirilmesidir. AK Parti listelerinden HÜDA PAR ve DSP adayları, CHP listelerinden de Gelecek Partisi, SAADET, DP ve DEVA adayları seçimlere katılmıştır. Bu partilerin adaylarından 39 kişi milletvekili olarak seçilmiştir. Seçimin ardından bu adaylar kendi partilerine geri dönmüştür. Liste ittifakı stratejisini anlamak için iki yorum yapılabilir. İlk olarak, küçük partilerin milletvekili çıkarma potansiyelinin düşük olmasından dolayı adaylarının büyük parti listelerinden seçime girmesi küçük parti adaylarının seçilme şansını yükseltecektir. Belli seçim çevrelerinde güçlü olan küçük partiler bu çevrelerden büyük parti listesi altında aday gösterildiklerinde milletvekili çıkarabilir. İkincisi, ittifak altında olan küçük partilerden, büyük partilere oy rotasyonu gerçekleşecektir. Böylece küçük partiler büyük partilerin listesinden aday göstererek milletvekili çıkarma şanslarını kullanırken seçmenlerinin de büyük partiye oy verme eğilimi artacaktır. Örneğin, HÜDA PAR seçime AK Parti listesinden girmiş ve bir anlamda seçmenini AK Parti’ye yönlendirmiştir. Aynı şekilde Gelecek Partisi, SAADET, DP ve DEVA da seçmeninin CHP ve İYİ Parti’ye oy vermesini sağlamak için liste ittifakında yer almıştır. İkincisi için verilebilecek örnek ise, Millet İttifakı ortakları olarak CHP ve İYİ Parti, oy potansiyeli düşük olan belli seçim bölgelerinde seçimlere girmeyerek diğer ortağı desteklemiştir. CHP 87 seçim bölgesinin 80’inde, İYİ Parti ise 78’inde seçimlere katılmıştır (Özdemir, 2023, s. 122-123).

Seçmen Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye’de seçimlere katılım oranı genellikle yüksek seyretmektedir. Bu nedenle seçim ittifaklarının seçime katılım oranını yükseltip yükseltmediğini ölçmek zor olabilir. Ancak literatürde seçim ittifaklarının katılımı yükselttiğine dair fazlaca görüş bulunmaktadır. Örneğin Tillman, seçim öncesinde ittifakların kurulmasının seçmen katılımına olumlu etkide bulunduğunu savunmaktadır. Ona göre, ittifaklar seçmenin oy kullanma motivasyonunu artırmaktadır (2015, s. 729).

2002'den beri yapılan seçimlerle kıyaslandığında ittifakların yasal olarak ilk kez yapıldığı 2018 ve arkasından 2023 seçimlerine katılım oranının yüksek olduğu görülebilir.⁶ Küçük partiler açısından baraj sorun olmaktan çıktığı için seçimlere ilginin arttığı, seçmenlerin kendi partilerinden vekilleri Mecliste görme umudunun yükseldiği bunun da seçimlere katılım oranını yükselttiği belirtilmektedir. KONDA'nın raporuna göre, 14 Mayıs seçimlerine katılımındaki %89'a varan oran göz önünde bulundurulduğunda katılım yüksek düzeydedir. Ancak Cumhurbaşkanlığı seçiminin 2. turunda yani 28 Mayıs'ta bu oran %85,72'ye düşmüştür (2023, s. 89). 2018 ve 2023 seçimlerinden önceki 1-2 seçim incelendiğinde aslında 2018 ve 2023'teki katılım oranlarında gerçekleşen yükseliş çok ciddi bir fark yaratmasa da düşüş olmaması açısından anlamlı bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

İttifakların katılım üzerindeki etkisi olumlu bulanların aksine karmaşık bir tablo oluşturabileceğini savunanlar vardır. İttifakların siyasi çeşitliliği ve eleştirel tartışmaları azalttığı dolayısıyla belirli siyasi grupların egemenliğini pekiştirdiği konusunda eleştirilmektedir (Akgül, 2023, s. 145).

İttifaklı siyaset; siyasi partiler, seçim sistemi gibi alanların yanında seçmenler açısından da bazı yeni durumlar getirmiştir. Oy kullanma açısından seçmen, tercihini bir partiden yana kullanabileceği gibi isterse ittifaka da oy verebilmektedir. Bu da, parlamentoda sandalye dağılımının seçmen tercihleriyle daha uyumlu olması noktasında katkı sağlamıştır (Aydoğan Ünal, 2019, s. 327). Ancak, bu durumun 2018 seçimleri için geçerli olduğu belirtilmelidir.

İttifaklı siyasette milletvekili hesaplamasında 2018'de uygulanan yöntem, 2023 seçimlerinde değişmiştir. 2022 yılında 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nda değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklikler, seçim barajının %7'ye düşürülmesi ve ittifaklı girilen seçimlerde oyların milletvekilliğine dönüştürülürken nasıl hesaplanacağı ile ilgilidir. 2018 yılında milletvekili sayısı hesaplanırken hem partinin hem de ittifakın aldığı oy değerlendirilirken 2022 yılında yapılan değişiklikle 2023 seçimlerinde partinin aldığı oylar dikkate alınıp ittifakın aldığı oyların parti özelinde milletvekili hesaplamasına etkisi kaldırılmıştır (Özdemir, 2023, s. 115).

Seçmenler açısından yeni durum olarak kabul edilecek diğer hususlar ise; oylamanın ve oy hesaplamasının nasıl yapılacağıdır. Oylamanın nasıl yapılacağı özellikle bu sistemin ilk uygulandığı 2018 seçimlerinden önce seçmen tarafından merak edilen önemli bir konu olmuştur. Partiler ve ilgili kuruluşlar seçim günü seçmenin oylama konusunda sorun yaşamaması için eğitici kamu spotları, bilgilendirici reklamlar hazırlayıp seçmene rehber olmuşlardır. Seçmenin merak ettiği diğer bir konu da, verdikleri oyların nasıl hesaplanacağıdır. Türkiye'de mevcut seçim sistemi barajlı d'Hondt'dur ve 2018'den beri ittifaklara uygun hale getirilip

⁶ 2002'den itibaren Milletvekili Genel Seçimlerine katılım oranı: %79,14 (2002)- %84,25 (2007)- %83,16 (2011)- %83,92 (2015-1)- %85,23 (2015-2)- %86,24 (2018)- %87,04 (2023) (veriler YSK'dan derlenmiştir.)

kullanılmaya devam edilmektedir. Milletvekili dağılımının nasıl gerçekleşeceği konusunda biraz karmaşık bir sistem olan d’Hondt yöntemi, ittifaklı seçimlerde hesaplamanın nasıl yapılacağı konusunda seçmenin merak ettiği diğer bir husustur. Barajın devreden çıkması, ittifak ortak oyunun hesaplanması ve milletvekili dağılımlarının (2018’de önce ittifaklara sonrasında partilere göre yapılması, 2023’te ise bir üstteki paragrafta belirtildiği üzere artık sadece partiler özelinde) yapılması gibi faktörler hesaplamayı biraz daha karmaşıklaştırmıştır. Yine bu durum da, tıpkı oylamanın nasıl yapıldığında olduğu gibi bilgilendirici belgelerle seçmene aktarılmıştır.

Temsil Açısından Değerlendirilmesi

Partilerin ittifak altında seçime girmelerini temsil açısından değerlendiren çalışmalar, bu sistemin temsilde adalet sağlaması bakımından daha adil olduğunu belirtmektedir. Çolak, 2018 seçimleri için yaptığı değerlendirmede geçerli oyların neredeyse tamamının (%99,31) Mecliste temsile dönüştüğünü; eğer seçim ittifaksız bir şekilde gerçekleşseydi bu oranın %88,01’de kalacağını yani %12’lik oy oranının parlamentoda temsil edilemeyeceğini ifade etmektedir (2020, s. 739). Yılmaz da, yaptığı istatistiksel çalışmasında Çolak’la (2020) benzer yorumlarda bulunmuştur. Yılmaz’ın çalışmasında “ittifak sistemi sonucu oluşan Meclisteki sandalye dağılımının, ittifaksız durumda Mecliste oluşacak sandalye dağılımına nazaran çok daha adil olduğu” sonucuna ulaşmıştır (2022, s. 172). Bu yorumlardan ittifak siyasetinin temsilde adaleti sağladığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak Çirkin’in bu sistemde temsilde adaletin sağlanıp sağlanmadığına farklı bir yaklaşımı bulunmaktadır. Temsilde adaletten beklenen önemli bir işlev, aynı oy oranına sahip iki partinin aynı sayıda milletvekili çıkarmasıdır. İttifak altında seçime giren ve %6 oranında oy alıp milletvekili çıkarabilen bir partiyle müstakil bir şekilde seçime girip ve %6 oy alan ve barajı geçemeyen bir partinin temsil adalet ilkesi bakımından olumsuzluk yaratacaktır (2019, s. 446).⁷

İttifak altında seçimlere giren partilerin seçim barajını by-pass edebilme şansları, parlamentoda sandalye elde edebilmelerini sağlamaktadır. Bu konuda ittifaklı seçime girmenin nimetinden en çok yararlanan İYİ Parti olmuştur. 2018 seçimlerinde %9,94 oy oranıyla ittifaksız durumda baraj altında kalacakken, parlamentoya 43 sandalye ile girmiştir.

İttifak sisteminin uygulandığı ilk seçim, 2018’de gerçekleştirilen milletvekili ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde geçerli oyların büyük çoğunluğu parlamentoda sandalyeye dönüşmüştür. 2002’de gerçekleştirilen seçimlerde geçerli oyların %46,3’ü baraj altında kalırken 2018’de bu oran sadece %0,7’dir. Bu istatistik 2002’den itibaren değerlendirildiğinde en düşük orandır (Aydoğan Ünal, 2019, s. 324). 2023’te seçime bir ittifak altında ya da müstakil girmiş ancak milletvekili

⁷ Çirkin çalışmasını 2022’de seçim barajının %7’ye indirilmesinden önce gerçekleştirmiştir. Bu nedenle hesaplamaları %10’luk seçim barajı üzerindedir. Bunu %7’lik seçim barajına güncelleyip yeniden değerlendirildiğinde de benzer bir durum ortaya çıkması beklenebilir.

çıkaramamış partilerin oy oranları toplamı yaklaşık %4,5'tir. 2002'den beri değerlendirildiğinde Kasım 2015 seçimleri⁸ hariç tutulursa yine de diğer seçimlere göre düşük olduğu görülebilir. Fakat bu oran 2018 seçimiyle karşılaştırıldığında yüksektir. Bunun nedeni seçimlere katılan parti sayısı ile açıklanabilir.

2023 seçimlerine ittifaklı-ittifaksız katılan toplam parti sayısı 24'tür. Bu seçim 2002'den itibaren değerlendirildiğinde en yüksek parti katılımının gerçekleştiği seçimdir. 2002'de 18, 2007'de 14, 2011'de 15, 2015 Kasım'da 16, 2018'de ise sadece 8 parti seçimlere katılmıştır (Yüksek Seçim Kurulu, 2023). Bu partilerin 5'i ittifak altında geri kalan 3'ü de müstakil olarak seçimlere girmiştir. %0,7'lik oran müstakil olarak seçime giren HÜDA PAR ve Vatan Partisi'nin yani 2 küçük partinin oylarıdır. Hem katılan parti sayısının az olması hem de ittifaklı sistemde barajın by-pass edilebilmesi, 2018 seçimlerinde geçerli oyların çok küçük bir oranını parlamento dışı bırakmıştır. 2018'den itibaren, yukarıda da bahsedildiği gibi, artan parti enflasyonu 2023 seçimlerinde parlamento dışında kalan geçerli oy oranını yükseltmiştir. Ancak hem katılan parti sayısı ve aldıkları oy oranları hem de %7'lik ülke barajı göz önünde bulundurulduğunda, ittifaksız senaryoda parlamento dışında kalacak geçerli oylar çok daha yüksek bir tablo oluşturacaktı. YSK'nın 2023 verilerine göre bu senaryo oluşturulduğunda yaklaşık %20'lik bir oran temsilden mahrum kalacaktı. Kısacası hem bu senaryoda hem de şu ana kadarki oluşmuş seçim ittifaklarıyla ilgili literatürde görüldüğü üzere, barajı geçemeyen partiler için parlamentoda daha fazla temsil edilmenin önünü açmıştır. Ancak bunun durumun temsilde adalet ilkesi daha iyi bir şekilde gerçekleştirip gerçekleştirmediği tartışmalıdır.

SONUÇ

Gelecekte 2018 ve 2023 seçimleri, hükümet, parti ve seçim sistemleri üzerine çalışacak araştırmacılar, 2017 Anayasa Değişikliği sonrası yaşanan kurumsal değişimlerle karşılaşacaklardır. Bahsedilen bu kurumsal değişimi anlamaya ve analiz etmeye yönelik çalışmalar, her geçen gün çoğalmaktadır. Halihazırda yapılan çalışmalarda bu değişimlerin ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmada hükümet sistemi değişikliğinin seçimlere ve siyasal partilere nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bu bağlamda, Türk siyasal hayatında yasal olarak ilk defa deneyimlenen parti ittifaklarına odaklanılmıştır. Hükümet sisteminin değişiminin bir yansıması olan ittifak siyaseti de bu kurumsal değişimler içinde önemli bir yer tutmaktadır.

⁸ Kasım 2015 seçimlerinde Mecliste temsil edilemeyen oy oranı %2,4'tür. Haziran 2015 seçimlerindeyse bu oran %9,8'dir. Kasım 2015 seçimleri erken seçim olup Haziran 2015'te tek başına bir partinin ya da koalisyonun hükümeti kuramaması üzerine gerçekleştirilmiştir. İki seçim arası koalisyon tedirginliğinin ve terör olaylarının artmasının seçimde endişe yarattığı ve bu durumun Kasım seçimlerinde katılım oranına ve özellikle AK Parti'nin oy oranlarına yansıdığı belirtilmektedir (Tosun, T. ve Erdoğan Tosun, 2015).

Bugün için 2018 ve 2023 olmak üzere iki seçim dönemini siyasette ittifaklı dönem altında geçirmiş bulunmaktayız. Her ne kadar 2023 seçimleri üzerinden henüz kısa bir süre geçmiş ve bu seçimlerle ilgili akademik değerlendirme ve analizler sınırlı olsa da tıpkı 2018’de olduğu gibi bu seçimde de ittifakların merkezi bir konumda buldukları gerçektir.

Siyasette ittifaklı dönemin değerlendirildiği bu çalışmada bazı tespitler sunulmuştur. Öncelikle ittifak sisteminin Türkiye siyasetinde yerini pekiştirmeye başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. 2 ittifakla başlayan süreç, 2023 seçimlerinde 5’e çıkmıştır. Seçim ittifakları her ne kadar 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel seçimleri için yapılmış olsa da 2019 yerel seçimlerinde de işbirliği şeklinde geçerliliğini korumuştur. 2023 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel seçimleri için de partiler ittifaklar altında devam etmişlerdir. Her iki genel seçim ve bir yerel seçimin gerçekleştirildiği bu süreçte partilerin tek başına hareket etmektense ittifaka yöneldikleri görülmektedir. Bu anlamda ittifak siyaseti, partilerin kazanma stratejilerine ve Türkiye’nin 2000 sonrası toplumsal yapısına uyumlu ‘total siyaset’ anlayışına göre oluşan bir kurumsallık özelliği göstermektedir.

İttifak sayısının artmasının yanında 2018’den 2023’e kadarki süre içinde kurulan parti sayısında da ciddi bir yükseliş söz konusudur. 2000 sonrası yapılan seçimlere katılan parti sayısına göre sıralama yapılırsa 2023 seçimlerinin birinci geldiği görülmektedir. Kurulan ve seçimlere katılan parti sayısındaki bu artış ittifak sistemiyle ilişkilendirilebilir ancak tek başına bu artışı açıklamada yeterli değildir. Diğer taraftan son dönemde bu kadar çok parti bulunmasına rağmen seçimlere ittifak altında katılmaları demokratik bir sistemde çok partililik ilkesiyle değerlendirildiğinde paradoks taşımaktadır.

İttifak sistemiyle birlikte yaşanan önemli bir gelişme seçim barajının düşürülmesidir. Öteden beri tartışılan %10’luk seçim barajı, 2022 yılında %7’ye indirilmiştir. Bu değişim ittifak stratejileriyle ilgili değerlendirilse de demokratik açıdan önemli bir gelişmedir.

İttifak siyasetinin hem 2018 hem de 2023 seçim sonuçları üzerinde şaşırtıcı bir etkisi olduğunu söylemek mümkün olmamakla birlikte milletvekili dağılımı konusunda bazı sürprizlerin yaşandığını göz ardı etmemek gerekir. Yine küçük partiler açısından da hem baraj sorununa maruz kalmamaları hem de ittifak ortak oylarını artırmaları kazan-kazan ilişkisi olarak değerlendirilebilir. Bir de ittifak sisteminin temsili artırdığı söylenebilir. Özellikle son seçimde yaklaşık %20’lik oy parlamento dışı kalacakken ittifak sistemi sayesinde bu oranın yaklaşık %4 olması temsili artırması açısından önemli görülebilir.

İttifak siyasetinin küçük ve parlamento dışında siyaset yapan partiler açısından değişim yaratmıştır. Bu tür partileri parlamento içinde siyaset yapmaya çektiği söylenebilir. TİP ve YRP bu konuda örnek gösterilebilir. Mecliste artan parti çeşitliliğiyle ideolojik yelpazenin genişlediği de belirtilmelidir. Sol uçta yer alan TİP

ve sağ muhafazakar uçta bulunan HÜDA-PAR ve YRP'nin temsilcilerinin Meclise girmesi bu durumu göstermektedir.

Son olarak, ittifak sisteminin seçmenin siyasal süreçlere karşı ilgisini artırıcı bir etkisi olduğu söylenebilir. Partisinin hangi partilerle ittifak yaptığı, ittifak sisteminde oy pusulasının kullanımı ve oyların nasıl hesaplanacağı seçmenler açısından yeni konular olup bunların öğrenilmesi siyasal sürece yönelik ilgiyi artırmıştır. İttifak sisteminde, tercih ettiği partiyi iktidara taşıyabilecek ya da iktidar ortağı yapabilecek taktik ve stratejik oy verme davranışı geliştirmesi de seçmene aynı zamanda dinamizm katmıştır.

Yazar Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür ve herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

KAYNAKÇA

Akgül, S. (2023). Küresel perspektifte seçim ittifakları. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). International Dublin University, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Aksoy, İ. U. (2019). 2018 genel seçimler öncesi AK Parti-MHP Cumhuriyet İttifakı'nın seçmen nezdindeki toplumsal algısı. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 2 (1), 21-39.

Aktan, C. C. (2023). Kamu tercihi perspektifinden Türkiye'de parti enflasyonu ve ittifakçılık 2023 seçimleri: Seçim fırsatçılığı ve menfaatçilik (Tabela Partileri, Küskünlerin Partileri, Merhum Siyasetçilerin Politik Mirası Üzerinden Menfaat Kollayan Partiler ve Diğerleri). *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 15 (1), 73-97. doi: 10.53881/hiad.1310406

Aydoğan Ünal B. (2019). Türkiye'nin yeni sisteminde seçim öncesi ittifaklar. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10 (2), 321-328.

Barın, T. (2019). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde temsilde adalet ilkesi ve "seçim ittifakı" düzenlemesinin değerlendirilmesi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, (1), 1-34. <https://doi.org/10.33432/ybuhukuk.537629>

Bogaards, M. (2014). Electoral alliances in Africa: What do we know, what can we do?. *Journal of African Elections*, 13 (1), 25-42.

Çirkin, F. (2019). Temsilde Adalet İlkesi Açısından Genel Seçimlerde İttifak. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 433-449.

Çolak, Ç., D. (2020). Seçim ittifakı sisteminin 2018 milletvekili genel seçimine etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15 (2), 719-742.

Demirkol, Ö. & Çoban Balcı, A. (2021). Türkiye'de seçim ittifakları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22 (2), 350-377.

Durgun, Ş. (2021). Parti siyasetinden ittifak siyasetine. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 500-519.

Duverger, M. (1993). *Siyasi Partiler*. (4. basım). Ankara; Bilgi Yayınevi.

Ete, H. (2018). 24 Haziran seçimleri: Yeni sistemin siyaseti ve sosyoloji. *Muhafazakar Düşünce*, 15 (54), 293-321.

Golder, S. N. (2005). Pre-Electoral coalitions in comparative perspective: A test of existing hypotheses. *Electoral Studies*, 24, 643-663.

Golder, S. N. (2006). Pre-Electoral coalition formation in parliamentary democracies. *British Journal of Political Science*, 36 (2), 193-212.

Gündoğmuş, B. (2021). M. Duverger’in parti ittifakları teorisi ışığında Türkiye’de Cumhur ve Millet ittifakına yönelik bir değerlendirme. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (DÜSBED)*, 13 (27), 28-41.

Karadağ, A. E. (2022). BeşiBirYerde (80) Türkiye siyasi tarihinde yer alan beş seçim sistemi. *Medyascope*. <https://medyascope.tv/2022/03/15/besibiryerde-80-turkiye-siyasi-tarihinde-yer-alan-bes-secim-sistemi/> adresinden erişildi.

Karakoç, Ş. M. (2020). Türkiye’de siyasetin dönüşümü: ‘Güçlü devlet geleneği’nden ‘total siyaset’e. *Journal of Economy Culture and Society*, 62, 227-253.

Kocapınar, G. & Kalaycıoğlu, E. (2024). Elections and partisanship: analyzing the results of the 2023 general elections in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, DOI: 10.1080/14683857.2024.2311942

KONDA, (2023). 14 ve 28 Mayıs 2023 Genel Milletvekili ve Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Sandık Analizi. <https://konda.com.tr/uploads/2305-mayis-barometre-142-sandikanalizi-f64bed809b924b9aeb042f449ed33ead9e9de83efe91838339476286eb3ef868.pdf> adresinden erişildi.

Kurtbaş, İ. (2017). Türkiye’de politik değişim ve siyasi elitler merkez-çevre kuramının gözden geçirilmesi ve Türkiye’de bir “elit koalisyonu olarak yeni elitler”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 54, 179-204.

Küçüksüslü, Ş. (2023). Anayasa’nın 67. maddesi karşısında seçim kanunlarındaki değişikliklerin uygulanması sorunu. *Ankara Barosu Dergisi*, 81 (2), 321-324.

Laleoğlu, B. (2023). 2023 seçimlerini anlamak iki sandık arası sonuçlar. SETA Analiz. Elde edilme tarihi: 15 Mart 2024, <https://www.setav.org/analiz-2023-secimlerini-anlamak-iki-sandik-arasi-sonuclar/> adresinden erişildi.

Millet İttifakı resmen kuruldu: Protokolün detayları ortaya çıktı. (2018, Mayıs 5). *Cumhuriyet Gazetesi*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/millet->

ittifaki-resmen-kuruldu-protokolun-detaylari-ortaya-cikti-969564 adresinden erişildi.

Milletvekili Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2022, Nisan 6). Resmi Gazete (Sayı: 31801). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/04/20220406-1.htm#:~:text=6%20Nisan%202022%20%C3%87AR%C5%9EAMBA&text=MA DDE%201%2D%2010%2F6%2F,%E2%80%9Cy%C3%BCzde%20yedilik%E2%80%9D%20%C5%9Feklinde%20de%C4%9Fi%C5%9Ftirilmi%C5%9Ftir.> adresinden erişildi.

Miş, N. (2018). Yeni siyasal sistemin ilk seçimleri ve sonuçlarının karşılaştırmalı analizi. *Muhafazakar Düşünce*, 15 (54), 323-355.

Miş, N. & Duran, H. (2018). Seçim ittifakları. SETA, <https://setav.org/assets/uploads/2018/02/232.-SEÇİM-İTTİFAKLARI.pdf> adresinden erişildi.

Miş, N. & Duran, H. (2019). İttifaktan blok siyasetine 31 Mart yerel seçimleri. *ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 363-393.

Neziroğlu, İ. & Yılmaz, T. (2015). Koalisyon hükümetleri, koalisyon protokolleri, hükümet programları ve genel kurul görüşmeleri (Cilt 2). Ankara: TBMM Basımevi.

Nişancı, Ş., Doğan, S. (2022) Türkiye’de 2018 yılında gerçekleştirilen seçi ittifaklarının kurumsal yönden analizi. *Trends in Business and Economics*, 36 (2), 183-194.

Oğuz, M. C. (2019). Seçimlerin, demokratikleşme sürecine etkileri: Seçim ittifakları ve Türkiye üzerine bir tartışma. *Memleket Siyaset Yönetim*, (31), 1-36.

Özdemir, A. (2023). Seçim kanunu’nda 2022 yılında yapılan değişikliklerin 2023 yılı milletvekili seçimlerine etkisi. *TBB Dergisi*, 168, 103-128.

Resmi Gazete, 12 Eylül 1980, Sayı: 17103, s. 2, Elde edilme tarihi: 12/03/2024, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17103_1.pdf

Savut, E. (2020). Geçmişten bugüne Türkiye siyasetinde seçim İttifakları: Tercih mi? Zorunluluk mu?. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 33-48.

Sayın, A. (2019, Nisan 1). Yerel Seçim 2019- İttifak bu kez AKP’ye kaybettirdi, CHP’ye kazandırdı: Ankara 25 yıl sonra el değiştirdi. BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47769228> adresinden erişildi.

Tillman, E. R. (2015). Pre-electoral coalitions and voter turnout. *Party Politics*, 21 (5), 726-737.

Tosun, T. (2021). Yeni dönem siyaseti: İttifaklar. Perspektif, <https://www.perspektif.online/yeni-donem-siyaseti-ittifaklar/> adresinden erişildi.

Tosun, T. & Erdoğan Tosun, G. (2015). Kazananı ve kaybedenleriyle 1 Kasım seçimleri. *Toplum ve Demokrasi*, 9 (19-20), 1-23.

Turan, M. (2018). Türkiye’nin yeni yönetim düzeni: Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi. *Social Sciences Research Journal*, 7 (3), 42-91.

Uzun, M. S. (2018). Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku Kısıtları İçerisinde Türkiye’de Seçim İttifakları ve Alternatif Seçim İttifakı Modelleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Yılmaz, İ. (2022). İttifak sisteminin ve milletvekili sayısının artmasının temsilde adalete etkisi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 50, 159-180.

Yüksek Seçim Kurulu. (2023). <https://www.ysk.gov.tr> adresinden erişildi.

Yüksek Seçim Kurulu. (2024). <https://www.ysk.gov.tr/tr/31-mart-2024-secimi/46637316> adresinden erişildi.

Zariç, S. (2021). İttifak sistemi etkisinin analizi amacıyla Adana ve Mersin illerinde 2015 ve 2018 genel seçim sonuçlarının karşılaştırılması. *International Academic Social Resources Journal*, 6 (30), 1545-1551.